

## Menekültté válni, menekültnek lenni

**T**anulmányomban a menekültek magyarországi helyzetét mutatom be. Ehhez szükségesnek érzem annak tisztázását, mi különbözteti meg a menekülteket más migránsoktól. Mindenekelőtt ismertetem azt az intézményi hátteret, amelyet meghatározónak vélek a menekültlét szempontjából, majd a szociológiai és jogi megközelítés után térek rá a menekültlét szociális vonatkozásaira. Mivel a kép van annyira komplex, mint bármelyikünk élete, mozaikszerűen tárom az olvasó elé azokat a fontosabb elemeket, amelyeknek segítségével leginkább összerakható a teljes kép.

### Ki a menekült?

A menekültstátusz elsősorban jogi kategória. Laikusként jóval több mindent értünk a menekült fogalma alatt, mint a hatályos nemzetközi és magyar jog. A jogi meghatározásnak három lépése van. Egyrészt az 1951. évi július hó 28-án Genfben elfogadott egyezmény, másrészt az a mód, ahogyan a Magyarország által nemzetközi szerződéses kötelezettségben vállaltak alapján ez az egyezmény visszatükröződik az Alaptörvényben, harmadrészt pedig azok a konkrétumok, amelyeket ezen a talajon állva a törvény rögzít a menedékjogról.<sup>1</sup> Azt is érdemes megjegyez-

<sup>1</sup> Az genfi egyezmény szövege: <http://www.unhcr-centraleurope.org/hu/pdf/informacioforrasok/egyezmenyek/az-1951-es-egyezmeny-es-az-1967-es-kiegészito-jegyzokonyv.html>. Az Alaptörvény a XIV. cikk (3) pontjában rendelkezik a menekültekről. A 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról dolgozza ki a jogszabályi hátteret. A pontosság kedvéért meg kell még jegyezni, hogy a részletszabályokat a 301/2007. (XI. 9.) Korm. rendelet a menedékjogról szóló 2007. évi LXXX. törvény végrehajtásáról rendezi.

nünk, hogy a menekültüggyel kapcsolatos törvényalkotást Európai Unió jogforrásokra is vissza lehet vezetni. Hazánknak erre nézve tehát jogalkotási kötelezettsége is van.

A jogszabályok alapján azokat nyilvánítják menekültnek a hatóságok, *akiket hazájukban vagy a szokásos tartózkodási helyük szerinti országban faji, nemzeti hovatartozásuk, meghatározott társadalmi csoporthoz tartozásuk, vallási, illetve politikai meggyőződésük miatt üldöznek, vagy az üldöztetéstől való félelmük megalapozott.* Tehát nem menekült, aki szegény, természeti katasztrófa következtében vált otthontalanná, vagy bármilyen más, egyébként emberileg méltányolható szenvedés okán keresne magának boldogabb helyet a világban. A jogi feltételek megléte esetén más faktorok nem mérlegelhetők, illetve csak olyan súlyos esetekben tehető kivétel – és zárható ki valaki a nemzetközi védelemből –, ha a menekült súlyos bűncselekményt követett el, s ez méltánytalanul teszi őt egy másik ország védelmére.<sup>2</sup>

A jogszabályok egyrészt nem minden menekült számára ismertek, másrészt pedig azok szövege nem konkrétan, jóval inkább általánosságban ír le valamifajta emberi szenvedést. Példának okáért az, hogy mikor üldöznek valakit a vallása miatt, nagyon változó megítélés alá eshet. Az egyik országban elég, ha a keresztény ember nyilvánosan elrejtje a keresztet a nyakában, míg egy másik országban a saját otthonában sem gyakorolhatja a vallását. Honnan kezdődik az üldözés? Ezekre a kérdésekre próbál a magyar hatóság válaszolni a menekültügyi eljárás során.

A kérdés, hogy ki érzi magát menekültnek, még akkor is szubjektív, ha a jogi kritériumok objektívak vagy legalábbis törekszenek arra, hogy azok legyenek. Egyrészt kérdéses, ki gondolja azt, hogy az ő sérelmei alapján beletartozik ebbe a kategóriába, másrészt ki az, aki bár tudja, hogy nem tartozik ebbe bele, valamilyen oknál fogva mégis nagyon szeretné, ha ide sorolnák. Ezt alátámasztandó nézzük meg, milyen országból származó személyek kértek a legutóbbi időben menekültstátuszt Magyarországtól!

2 Példaként Szaddám Huszein esetét lehetne idézni, aki akkor sem kaphatott volna menekültstátuszt, ha kérelmezi azt. Az Egyezmény szerint: 1. cikk F. Az Egyezmény rendelkezései nem alkalmazhatók az olyan személyre, akiről alapos okkal feltételezhető, hogy a) Béke elleni, háborús, vagy emberiség elleni, az ilyen bűncselekményekről rendelkező nemzetközi okmányokban meghatározott bűncselekményt követett el; b) A menedéket nyújtó országon kívül, az országba menekültként történő befogadását megelőzően súlyos, nem politikai bűncselekményt követett el; c) Az Egyesült Nemzetek céljaiba és elveibe ütköző cselekményekben bűnös.

### Menedékjog iránti kérelmek számának alakulása főbb állampolgárság szerint 2012. és 2013. években<sup>3</sup>

Állampolgárság	2012.	Összes kérelem %-ban	2013.	Összes kérelem %-ban	Változás	Változás %-ban
koszovói	226	10,48	6 212	32,87	5 986	2 648,67
pakisztáni	327	15,16	3 081	16,30	2 754	842,20
afgán	880	40,80	2 328	12,32	1 448	164,55
algériai	59	2,74	1 116	5,90	1 057	1 791,53
szíriai	145	6,72	977	5,17	832	573,79
bangladesi	15	0,70	679	3,59	664	4 426,67
marokkói	47	2,18	496	2,62	449	955,32
nigériai	27	1,25	455	2,41	428	1 585,19
mali	0	0,00	305	1,61	305	100,00
ghánai	1	0,05	269	1,42	268	26 800,00
szomáliai	69	3,20	191	1,01	122	176,81
egyéb	361	16,74	2 791	14,77	2 430	673,13
<b>összesen</b>	<b>2157</b>	<b>100,00</b>	<b>18 900</b>	<b>100,00</b>	<b>16 743</b>	<b>776,22</b>

Sajnos nincs mód a nevesített 11 országot tüzetesebben megvizsgálni, ezért inkább megpróbálom a legplasztikusabb koszovói példán keresztül bemutatni a kérdés logikáját. Mindezt az is indokolja, hogy a Koszovóból érkezők száma nemcsak arányában, hanem mennyiségileg is radikálisan megnőtt az elmúlt évben: gyakorlatilag megnegyvenszereződött.

Koszovóban már nincsen háború, az élet a maga módján stabilizálódott, ennek ellenére mégis magasan a legnagyobb számban adnak be az onnan érkezők menekültkérelmet.

A migrációs folyamatokat alapvetően mindig két tényező befolyásolja. Az egyiket az angol szaknyelv „push”, azaz taszító faktornak, a másikat „pull”, azaz vonzó faktornak nevezi. Belátható, ha az ember jól érzi magát valahol, akkor annak ellenére sem fog vándorbotot, hogy máshol esetleg még szebbnek tűnik a Föld egy távoli pontja. És *vice versa*, ha rosszul érezzük magunkat, de az ismert világ csak még rosszabb helyekkel van tele, nem választjuk az útra kelést. Koszovó olyan csapdában van, amelyet jól körberajzol e két faktor. Bár nincsen általános üldöztetés, de a gazdasági és szociális helyzet elég rossz ahhoz, hogy nagyon nehéz legyen ott maradni. Ráadásul közel van az Európai Unió, ezért nem jelent különösebb nehézséget útra kelni. Fokozza a

3 A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal statisztikája.

motivációt, hogy német nyelvterületeken komoly diaszpóra alakult már ki, így nagyon erős a már ott élők hívó szava. Azaz viszonylag erős a push, de igen jelentős a pull faktor is.<sup>4</sup>

Mindez önmagában még nem magyarázná az óriási számú menekültkérelmet, de ha valamelyest a rendszer mögé nézünk, akkor megérthetjük a helyzetet. A Koszovóból elindulók alapjában véve gazdasági migránsok, akik részben szeretnének letelepedni az Európai Unióban, hogy ott akár feketén is munkát vállaljanak. Részben viszont csak bizonyos időre érkeznek és pénzt küldenek, illetve visznek haza az ott megkeresett jövedelemből. Ehhez viszont úti okmány nélkül lépik át a határt, mert a szigorú közös (európai uniós) vízumpolitika miatt egy alacsonyan kvalifikált gazdasági migránsnak gyakorlatilag nincsen esélye legálisan belépni az Unió területére. A jogtalan határátlépés viszont idegenrendészeti őrizettel jár. Ez alól jelentett kibúvót a menekültkérelem. Ha a dokumentumok nélkül érkező határátlépő kérelmet nyújtott be, akkor egy 2013. január 1-jétől hatályos jogszabály-módosítás miatt nem volt őrizetbe vehető.<sup>5</sup> Erre a résre éreztek rá nagyon hamar a hivatalos okmányok nélkül útra kelők. Elkerülendő a 3–4 hónapos kiutasítást előkészítő őrizetet, aminek a vége a hazautaztatás, mindenki menekült szeretett volna lenni. Előkerültek olyan sérelmek, amelyek a menekült-mivoltot indokolták. Mikor pedig – mint kérelmezőket – elengedték őket a hatóságok, próbálták Magyarországon a menekültáborokban maradni és bízni a sikeres kérelemben, vagy pedig – gyakrabban – folytatták az útjukat nyugatra. Ezt a helyzetet rendezte többek által vitatott módon a menekültügyi őrizet jogintézménye. Ez alapján bármely menedékkérőt, ha a hatóság indokoltnak tarja, őrizetbe lehet venni és ott lehet tartani 6 hónapig, annak érdekében, hogy bármikor rendelkezésre állhasson a menekültügyi eljárásban.

Természetesen, ma is vannak olyan Koszovóban élő kisebbségi csoportok (főképp romák), akiket a meglévő szűkös erőforrásokból is kirekesztenek, és még a normális élet esélyétől is megfosztanak. Ők megfelelhetnek a menekült definíciójának, azonban a 2013-as kiugróan magas szám mögött nyilván nem csak ők állnak.

Mindenki számára világos, hogy a nagy tömegekkel mindig érkeznek olyanok, akikkel szemben az üldöztetés nem valósul

- 4 A Koszovóról (is) szóló hivatalos (az Európai Unió tagországainak hatóságai által is használt) jelentések közül a legfrissebb: [http://www.ecoi.net/file\\_upload/90\\_1385373113\\_easo-2013-11-western-balkans.pdf](http://www.ecoi.net/file_upload/90_1385373113_easo-2013-11-western-balkans.pdf) (angol nyelven)
- 5 A történet nagyon leegyszerűsítve annyi volt, hogy az Emberi Jogok Európai Bírósága többször is kimondta: csupán azért, mert valaki menekültstátuszt kér, nem lehet őrizetbe venni. Ezzel a kritikával nemzetközi szervezetek és hazai civil szervezetek is éltek. Ennek hatására változott meg a jogszabály úgy, hogy az első kérelmet beadókat automatikusan elengedték, azaz nyitott menekültáborba irányították a hatóságok. Ehhez bővebben lásd: <http://helsinki.hu/velemeny-a-migracios-joganyag-legujabb-modositasanak-tervezeterol>

meg, mégis megpróbálnak menekültkérelmet beadni, tudván, hogy az adott helyzetben esélyük lehet a legális státuszra valamelyik európai uniós országban. Mindez teljesen érthető és logikus lépés az adott személyek részéről, mert ha a világban csak így lehet a rosszabb helyekről a jobbak felé vándorolni, akkor egy rossz helyzetéből kitörni kíváncsozó személy ezt az utat fogja választani. A Bevándorlási és Állampolgársági Hivatal (BÁH) Menekültügyi Igazgatóságának az a feladata, hogy a kérelmeket egyenként alaposan megvizsgálja, és döntést hozzon abban a kérdésben, hogy a kérelmező vajon a jogszabályok értelmében menekült-e.

A többi országgal csak röviden szeretnék foglalkozni, mert az igazi dilemma Koszovó esetében nagyon kontrasztosan kirajzolódott. Pakisztán tűnik ezek közül a legproblémásabbnak, mert nem teljesen egyértelmű az ottani helyzet. A távolság miatt jóval alacsonyabb a pull faktor, de a szegénység, a létbizonytalanság még erősebben jelen van. A központi kormányzat nem képes az ország minden területén fenntartani a joguralmat, így többek között a tálib mozgalom is hatással van arra, hogy a jobb életre vágyók elmenekülnek az országból. Kiemelhető akár a kasmíri konfliktus, hiszen Magyarországon sok esetben lehet találkozni ottani menekültekkel.

A helyzet jóval világosabb másik két ország esetében: Afganisztán és Szíria kimondottan háborús zónák, így vitán felüli, hogy az onnan érkezők többnyire az életüket mentik.

Mindezek alapján világos, mit rejtenek a statisztikában látható, meredeken emelkedő számok. Egyrészt az a jól felfogott érdek állt e mögött, hogy a dokumentumok nélküli határátlépők szabadulni szeretnének az őrizetből, ezt pedig úgy tehetik meg, hogy benyújtják a menedékkérelmüket, így nem veszik őket őrizetbe. Ez a lehetőség 2013. január 1-től július 1-ig állt fent, de az akkor megemelkedett számok alapján befolyásolták a teljes tavalyi év mutatóit. Természetesen nemcsak a Koszovóból érkezők használták ki a lehetőséget, hanem valamennyi őrizetbe vett személy. Azaz közel sem emelkedett annyival az országba jogtalanul belépők száma, mint azt a kérelmezők számának változása alapján gondolhatnánk. A kilencszáz százalékos emelkedés óriásinak tűnik, de e mögött nagyrészt egy alaposan végig nem gondolt jogszabály-változtatás áll. Közrejátszik továbbá az a tényező, hogy a kérelmezők nagyobb része az eljárást követően visszajut azon határ túlsó oldalára, ahonnan Magyarországra érkezett. Amikor később újra próbálkozik a határátlépéssel és menekültstátuszt kér, akkor ismételtlen beszámít a statisztikába. Természetesen az ismételt kérelmet a BÁH ujjnyomat alapján egyből kiszűri, viszont az előzetes eljárásban kerül csak megállapításra, hogy ez már ismételt kérelem, ezért mindenképpen beszámít az adatokba. Ad absurdum az is elképzelhető, hogy 3000 ember háromszor jutott át és vissza a határon és adott be kérelmet, így már az ő esetükben is 9000 beadott kérelmet számlál a statisztika.

Másrészt viszont, amint az a nyilvános határrendészeti statisztikából is látszik, a 2012-es évhez képest 2013-ban 240 százalékos emelkedés volt megfigyelhető a tiltott határátlépők számában<sup>6</sup> (a szám 6725-ről, 22 877-re nőtt).<sup>7</sup> Mindezt alapvetően három ok magyarázza. Egyrészt a fokozódó szír háború (a szír tiltott határátlépők száma 126-ról 1039-re nőtt). Másrészt, ha kicsit is beleképzeljük magunkat a dokumentumok nélkül útra kelők helyzetébe, akkor rövid gondolkodás után mi magunk is azt gondolnánk, hogy a nehéz tengeri utazás helyett (Afrikából vagy Görögország felől Olaszországba) inkább választanánk a szárazföldön, gyalogosan (tehát jóval olcsóbban és biztonságosabban) megtehető utat. Azzal tehát, hogy a magyar törvények úgy változtak, hogy a menedékkérők automatikusan nyitott táborba kerültek, így mintegy további szabad utat biztosítva számukra a célországaik felé, azt váltották ki, hogy az amúgy is Magyarországon átmenők egy része nyújtson be kérelmet, illetve – legalább részben ennek a könnyítésnek köszönhetően – módosították a migrációs útvonalakat. Harmadrészt pedig egyes rendőrségi szakértők szerint ez a fél év megmutatta, hogy valójában hányan jutnak át Magyarország területén a hatóságok által láthatatlan módon. Ugyanis e periódus alatt a dokumentumok nélkül közlekedők nem fizettek az embercsempészeknek, hanem beadták a kérelmüket, ily módon a magyar menekültügyi intézményrendszer által ingyen tudtak átjutni hazánkon. Amint a menekültügyi őrizet elindult, újra aktivizálódtak az illegális csatornák. A számok tehát valójában nem nőttek, csak láthatóvá váltak és részben átcsoportosultak.

### A határtól a státuszt megállapító határozatig

A szociológiai háttér felvázolása után váltsunk emberközelibb fókuszra! Ahhoz, hogy az olvasó megérthesse a menekülés és a menekültlét fájdalmát, elengedhetetlen, hogy kissé beleéljük magunkat a történetbe. Fel kell hívnom a figyelmet a terminológiai nehézségekre. Eddig csak a dokumentumok nélküli migráns és a menedékkérő között volt fontos differenciálni, ezután megjelenik majd a menekült, az oltalmazott, a menedékes és a befogadott terminus is.

A legtöbb menekült dokumentumok nélkül jutott el a magyar határig, egészen pontosan Magyarország és Szerbia határára. Az útvonalnak megvan a maga oka: nem véletlen, hogy nem Románia vagy Ukrajnán keresztül érkeznek meg a határainkra a keletről jövők, hanem éppen Szerbia felől. Ezen az úton a magyar határ az első igazi akadály, míg kelet felől a bolgár és a román

6 Ebben az esetben személyekről van szó, nem az ügyek számáról.

7 [http://www.police.hu/sites/default/files/hatarrendeszet\\_hk\\_2013\\_12.pdf](http://www.police.hu/sites/default/files/hatarrendeszet_hk_2013_12.pdf), III./7 Tábla.

határ is problémás lehet, Ukrajna pedig (eddig) szintén komoly nehézségeket jelentett a dokumentumok nélkül utazóknak.

Itt célszerű megemlíteni, hogy a közhiedelemmel ellentétben a legtöbb hazáját menekültként elhagyó nem az otthoni társadalom legalsó rétegeiből kerül ki. A legalsó rétegeknek egyszerűen nincsenek meg azok a tartalékaik, eszközeik, amivel útnak tudnának indulni vagy legalább a család egyik fiatal férfi tagját útnak tudnák indítani. Az Európába megérkezők zöme valahonnan összeszedte azt a pár száz vagy pár ezer dollárt, amivel el lehetett indulni, valamint azt az idegennyelv-ismeretet és általános tájékozottságot, amivel felvértezve meg merete tenni az első lépéseket, tehát feltehetően inkább középosztályinak számító közegből származnak.

Az útjuk során igen kemény megpróbáltatásokat kell kiállniuk a dokumentumok nélkül menekülőknak.<sup>8</sup> Vagyis a világ kegyetlen szegletéből érkező embereknek hetek, hónapok, néha évek gyötrelmét kell kiállniuk, mire Európába érnek. Meg kell küzdeniük a lebukás és visszaküldés vagy éppen büntetés veszélyével, az időjárással, ellátatlan betegségekkel és – ami talán legszörnyűbb – a bizonytalansággal. Aki menekül, nem tudja, mi lesz a sorsa, bizonytalan, hogy megtalálja-e valaha az új otthonát. Emellett a menekültek gyakran kerülnek olyan kiszolgáltatott állapotba, amellyel mások – sokszor az embercsempészek – visszaélnék. A szexuális kizsákmányolás, a kényszermunka, az adósrabszolgaság nem feltétlenül rövid átmeneti állapot egy menekülő ember életében. Néha évekig tart, mire valaki „leszolgálja” az addig megtett útját, ha egyáltalán képes erre.

A magyar országhatár – egyben a schengeni övezet határa – egy ilyen helyzetben megváltás lehet. Sokaknak ez már Európa. A magyar határrendész jó eséllyel az első olyan hivatalos személy, aki nem akarja a menekülteket megverni, visszaküldeni, elvenni az értékeiket. A magyar határrendésznek már lehet azt mondani, hogy „azilum”.

A dolog azért bonyolult, mert ha a menekülő beadja a kérelmét Magyarországon, akkor jogi értelemben egy életre, de legalábbis hosszú évekre Magyarországhoz kötötte magát, ugyanis az Európai Unió dublini rendelete rögzíti, hogy az a tagország felelős egy menekültügyért (és így az adott menekültért), ahol a kérelmet először benyújtották. Ettől csak kevés esetben lehet eltérni, főleg, ha azt családi kapcsolat alaposan indokolja. Ha tehát bárki, aki tényleg menekült, és a határátlépés után beadja a kérelmét, jogi értelemben még akkor is hosszú időre ide van láncolva, ha később nem találja meg a számítását. A legtöbb menekülő persze tisztában van ezzel a helyzettel; az információ kiválóan áramlik a láthatatlan csatornákon.

8 Nagyon szépen feldolgozott a téma több szépirodalmi műben is. Ezek közül jó szívvel ajánlom Fabio Geda *A tengerben élnek krokodilok (Eniatollah Akbari igaz története)* című regényét.

A dokumentumok nélkül az országba lépők egy része azonban nem is gondolja magát menekültnek, pontosan tudja, hogy ő „csak” a nyomor és a kilátástalanság elől kelt útra. Ők a maguk módján megpróbálják az optimális megoldásokat megkeresni és sikeresen megugrani a Magyarország nevű akadályt. A dublini rendelet miatt sokan, akik tényleg menekültek, szintén nem szeretnék kimondani az „azilum” szót, mert rokonaik, hozzátartozók vannak már valahol Európában, vagy pedig konkrét tervvel rendelkeznek, biztos tervük van a jövőre vonatkozólag. Minden emberi döntés megérthető, ha a mélyére nézünk. Soha nem véletlen, ha valaki még tovább szeretne menekülni. Mindig vannak egyéni történetek: egy nagybácsi Svédországban, egy beígért munka Londonban, egy lány Finnországban és ezernyi más személyes motiváció. Mindamellett azt sem tagadhatjuk, hogy a migránsok széles körének hazánk nem tud igazán gazdasági lehetőséget nyújtani.

Az eljárás a következőképpen zajlik: a zöldhatáron elfogott személyek, akik sokszor már halálosan kimerültek, egy rendőrségi meghallgatáson elmondják, hogy szeretnének-e menedéket kérni. Ha igen, akkor a rendőrség ezt az információt továbbítja a Bevándorlási és Állampolgársági Hivatalnak. A rendőrség munkáját tolmácsok segítik, egyrészt az anyanyelvhasználat jogát biztosítandó, másrészt a nyomozati munkában igen fontos lehet a forró nyom az embercsempészek lefűléléséhez.

Aki dokumentumok nélkül lépi át a határt, nem követ el bűncselekményt; ez a tett önmagában pusztán szabálysértésnek minősül, és mint ilyen, pénzbírságot vonhat maga után. Természetesen, ha valaki beadja a menekültkérelmét, akkor ez alól mentesül, ugyanis a menekülés esetén magától értetődik, hogy határokat dokumentumokkal vagy azok nélkül, de át kell lépni. Az igazi bűnözők ebben a történetben az embercsempészek, így a rendőrség számára ők a fontosak.

A kérelmezők egy része menekültügyi őrizetbe<sup>9</sup> kerül, egy másik része pedig az úgynevezett befogadó állomásokra, ám ebben a kérdésben már a BÁH hoz döntést. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a menekültügyi őrizetben (Békéscsaba, Nyírbátor, Kiskunhalas, Debrecen) a kérelmezők nem hagyhatják el a szállás területét, az épületen belül viszonylag szabadon mozoghatnak, étkezést és alapvető orvosi ellátást kapnak, de esélyük sincs az integráció megkezdésére. Alapvetően azért vannak oda bezárva, hogy ha valakit meg kell hallgatni az ügyével kapcsolatban, a hatóság (BÁH) rendelkezésére álljanak. Ezek az emberek tehát várnak.

Mindez külön pszichés teher a már említett megpróbáltatások után, ami még tovább fokozható az őrizetekre jellemző infor-

9 Ehhez kapcsolódóan egy rendkívül izgalmas kerekasztal-beszélgetés: online:



mációhiánnyal. Senki nem tudja pontosan, hogyan tehetne a saját érdekében bármit, ahogy azt sem, mi lesz az eljárás vége vagy pontosan meddig tart. Ez sokszor feszültségekhez vezet: konfliktusokhoz az őrséggel, mert velük találkoznak napi szinten; konfliktusokhoz egymással, mert bár egy ilyen őrizetben erős a sorsközösség, de a szűkös forrásokért egymás között (népcsoportok között is) megy a küzdelem. Ennek elsődleges okaként a kulturális különbségeket és a nyelvi problémákat említhetjük, akár bizonyos népcsoportok között is, bár az őrizetben lévőket összeköti egyfajta csoporttudat. Sokkal erősebb a feszültség az őrszemélyzet és a bezártak között. Az őrséget a rendőrség mellett úgynevezett fegyveres biztonsági őrök látják el, akik nem minősülnek hivatalos személynek, ennek megfelelően a képzettségük és egyéb kvalifikáltságaik sem érik el azt a professzionális szintet, ami által alkalmasak lennének emberek biztonságos, nyugodt és felkészült őrzésének ellátására (noha a rendőrség erőfeszítéseinek köszönhetően a helyzet az utóbbi években némileg javult).

Összességében – tiszteletben tartva a hivatal szempontját is – nem biztos, hogy a menekültügyi őrizet a legjobb megoldás arra, hogy a rendelkezésre állás biztosított legyen, illetve amennyiben mégis indokolt, sokkal több információra volna szükség. Rettenően hiányzik, hogy a kérelmezőt akár heti szinten személyesen is tájékoztassák arról, hogyan áll az ügye és mit tehetne annak érdekében, hogy ügyét előbbre mozdíthassa.

Az őrizet mellett a törvényben egyébként alternatívaként az óvadék jogintézménye szerepel, ez azonban egyelőre nem került túl széles körben alkalmazásra. Külföldi példából az is látható, hogy az egyéni szociális munka, a valós mentális, kognitív és anyagi segítségnyújtás is hatékonyan tudja betölteni a kívánt szerepet, azaz az ügyfél rendelkezésre állását az eljárás végéig a szabadságtól való megfosztás nélkül. Ennek viszont előfeltétele a kiszámítható eljárás.<sup>10</sup> Ellenvetésként hozható fel, hogy hazánk tipikusan nem cél-, hanem tranzitország, viszont ha valaki már rávette magát, hogy Magyarországon adja be a menekültkérelmét, ez azt is implikálja, hogy nem tartja teljesen kizártnak az itt tartózkodást.

A menekültügyi eljárás két szakaszból áll. Egyrészt egy előzetes eljárásból, ahol az első interjú elmondottak alapján a BÁH megvizsgálja, hogy a kérelmező nem szerepel-e az európai nyilvántartásban, mert ha igen, akkor a dublini rendelet értelmében az a tagállam felelős érte, ahol már járt.<sup>11</sup> Másrészt ellenőrzik, hogy nem megalapozatlan-e a kérelem. Ha valaki egyértelműen elmondja, hogy azért jött el otthonról, mert nem talált munkát,

10 Egy jó belga példa leírása: Alternatives to detention: open family units in Belgium, <http://www.fmreview.org/detention/schockaert>

11 Kivétel Görögország. Az ott lévő – becslések szerint – félmillió dokumentumok nélkül ott tartózkodó, köztük ötvenezer menekültstátuszt kérelmezővel, annyira megterhelte az egyébként is gyenge görög államot, hogy a többi tagország erre való tekintettel, a menekültek és Görögország érdekében leállította a visszaküldéseket.

az például ilyen eset, de ilyesmi nagyon ritkán fordul elő, mert a kérelmezők alapvetően tisztában vannak az eljárás lényegével.

Ha a kérelem átmegy és a magyar hatóság fog az ügyvel foglalkozni, akkor a részletes eljárásban feltárják az elmesélt történet valóságtartalmát. Amennyiben ez rendben van, akkor a következő kérdés, hogy mindez okot ad-e Magyarországra számára a személy hivatalos menekültként történő elismerésére. Az eljárás különlegessége, hogy a hivatal feladata az ügyfél állításának ellenbizonyítása. Nehéz volna ugyanis az őrizetből bebizonyítani, hogy Szíriában miként verték félholtra a kérelmezőt és családját az ellenséges milicisták.

A BÁH Dokumentációs Központja naprakészen tájékozott a potenciális kibocsájtó országok helyzetéről. A központ által nyújtott információk vagy megerősítik, vagy cáfolják a kérelmező által elmondottakat. Ha a rendelkezésre álló ismeretek alapján lehetséges, hogy az elmondottak megtörténtek és azok jogi értelemben kimerítik a menekülés valamelyik indokát, akkor a hivatal megállapítja az adott személyről (és az esetlegesen vele együtt érkező családjáról), hogy menekült.

Vannak olyan szerencsések, akik ezt a 3–6 hónapos időszakot nem őrizetben várják meg, hanem nyitott befogadó állomáson Debrecenben, Vámosszabadiban vagy Bicskén. Hogy mi alapján dől el valakinek a sorsa, az nem teljesen átlátható. A hivatalos álláspont szerint egyénileg mérlegelik, indokolt-e az őrizet vagy sem, és csak a legvégső esetben döntenek annak alkalmazása mellett. Az azonban továbbra sem világos, miből lehet azt megállapítani, hogy valaki nem fogja megvárni a Magyarországon megkezdett eljárás végét, és ha így tesz, miért is jelent akkora problémát, hogy az őrizetbe vétel indokolt legyen.

Ha valaki elutasító döntést kap a hivaltaltól, akkor felülvizsgálati kérelemmel fordulhat a területileg illetékes bírósághoz. A bíróságok több esetben mondták már ki, hogy a BÁH tévedett az eljárás során, és ezért vagy új eljárás lefolytatására utasították a hivaltalt, vagy saját jogkörükben állapították meg a nemzetközi védelmet. Ez újabb szorongással és bizonytalansággal járó hónapokat jelent, kinek őrizetben, kinek egy túlszűfolt befogadó állomáson. Az ilyen léthelyzet pszichésen súlyosan megviseli a kérelmezőket.

A szociális munkában máshol is jól ismert hospitalizáció, az intézményi keretektől való függővé válás, itt is megjelenik. Munkalehetőség a menekültügyi őrizetben egyáltalán nincs. A nyelvtanulással ehhez hasonlóan gondok vannak: a menekültügyi őrizetekben egyáltalán nincsen megoldva az oktatás, de a nyitott táborkokban sem mindenhol. A legsúlyosabb probléma azonban a bezártság, amely nagyszerűen alkalmas arra, hogy a kérelmező ellenszenvét váltsa ki a magyar hatóságok és Magyarország iránt. Azaz az első pár hónap Magyarországon tartózkodás erős *anti-integrációval* indul.

Sokan azonban idáig sem jutnak el, azaz nem válnak jogi értelemben menekültté. Ők azok, akik vagy nem is kérték Magyarország védelmét, így visszatoloncolták őket Szerbiába, vagy elfogadták a BÁH elutasító döntését, esetleg a bíróságon nem sikerült bizonyítani igazukat, és kiutasították őket. Előfordulhat azonban olyan eset, amikor a felkért ország nem látja bizonyítottnak, hogy a területéről érkeztek Magyarországra az oda visszatoloncolni kívánt személyek. Ekkor a magyar hatóság a származási országukba próbálja hazatoloncolni az érintetteket.

Nem mindenkint lehet hazaküldeni, akit nem ismertek el menekültként. Ennek jogi és gyakorlati akadályja is lehet. A menekültjog ugyanis ismeri és másodlagos intézményként alkalmazza az oltalmazotti státuszt. Ezt akkor kaphatja meg valaki, ha *nem felel meg a menekültkénti elismerés feltételeinek, de fennáll annak a veszélye, hogy származási országába történő visszatérése esetén őt súlyos sérelem érné, és nem tudja, vagy az e veszélytől való félelmében nem kívánja a származási országa védelmét igénybe venni.*<sup>12</sup> Annak elhatárolása, hogy kit minősít a hatóság menekültnek és kit oltalmazottnak, elméletben nagyon nehéz, a gyakorlatban pedig a menekülésre okot adó helyzet súlyossága szokott magyarázatul szolgálni.<sup>13</sup>

Ezenkívül fontos említést tenni az úgynevezett visszaküldés tilalmáról. Erről akkor beszélünk, ha olyan súlyos sérelemmel járna az illető hazatoloncolása, hogy azt Magyarország nem teheti és nem is teszi meg. Hazánk nem ad ki senkit a származási országába, ha ott halálbüntetés, kínzás vagy embertelen bánásmód várna rá. Ekkor a törvény értelmében az érintett személy befogadottként kerül elismerésre, ami tulajdonképpen egy megtúrt státusznak tekinthető. Szociális segítség ebben az esetben nem jár.

A gyakorlati akadály, hogy sokszor nem megvalósítható a kitoloncolás, mert az adott ország hatóságai nem tudnak (vagy nem kívánnak) együttműködni. Rekednek úgy Magyarországon afgánok és pakisztániak, hogy bár nem lettek elismert menekültek, de a hazájukban egyszerűen nem tudják őket azonosítani, így Magyarország nem küldheti őket vissza. Ez abszolút zsákutca: ők maguktól nem mennek haza,<sup>14</sup> a hatóságok nem tudnak

12 2007. évi LXXX. törvény a menedékjogról, 12.§ (1)

13 Csupán megemlítem a menedékes fogalmát, ugyanis ez a kategória akkor kerül alkalmazásra, ha valamilyen konfliktus elől olyan tömegben érkeznek hazánkba menekültek, amelyet már nem lehetséges egyéniesítve kezelni. Ez a jugoszláv háború elől menekülőket esetében került utoljára alkalmazásra.

14 Külön tanulmányt kellene szentelni a hazamenetel pszichés vonatkozásaira. Összefoglalva arról van szó, hogy ha valaki (jellemzően 15–25 éves fiú/férfi) a széles értelemben vett család anyagi erőforrásait összegyűjtve eljön otthonról, hogy az EU-ban munkát szerezzen és pénzt utalhasson majd haza, akkor hatalmas kudarcként éli meg, amennyiben nem válthatja be a családját és általa táplált reményeket. Ez borzasztó szégyent tud okozni az adott emberben. Ezért önszántából szinte soha senki nem hajlandó a több éves emberi és anyagi befektetést lenulláznia a hazamenetellel. Még akkor sem, ha közben rettentően szenved a honvágtyól.

velük mit kezdeni, a három hónapos ideiglenes tartózkodási engedélyükkel sem munkát vállalni, sem lakcímet bejelenteni, sem egészségügyi vagy szociális ellátásban részesülni nem képesek.<sup>15</sup> Ha továbbállnak tőlünk nyugatabbra, akkor pedig jó eséllyel vissza lesznek küldve hazánkba (a már többször citált dublini rendelet alapján). Ezek az emberek két hónapig a balassagyarmati közösségi szállón tartózkodhatnak, aztán hajléktalanokká válnak. A helyzetük megoldatlan. Esélyük arra van, hogy nem a menekültügyi rendszeren keresztül, hanem munkavállalási engedéllyel vagy házassággal rendezzék a státuszukat, viszont ez csak a legritkább esetben szokott sikerülni, mondjuk valamilyen speciális, nélkülözhetetlen szaktudásnak vagy egy nagyon erős párkapcsolatnak köszönhetően.

Velük szemben azok a szerencsések, akik megkapják a menekültstátuszt, némileg könnyebben léphetnek az integráció rögzös útjára. Ők azok, akik elméletben jogilag és emberileg is kívánatos személyekké válnak Magyarországon; ők azok, akikkel hazánk bizonyítani tudja, hogy teljesíti nemzetközi kötelezettségét, valamint demonstrálhatná, mennyire nagylelkű és emberbarát ez az ország.

### A bonyodalmak még csak most kezdődnek

Amennyiben egy menekültként elismert személynek Magyarországon magas kvalifikációt igénylő munkája vagy pedig annyi tőkéje van, hogy el tud itt indítani egy vállalkozást, akkor nem igazán kér az életéhez segítséget sem az állami szervezetektől, sem a területen működő civilektől. Ezáltal gyakorlatilag láthatatlanná válik mint menekült. Multinacionális környezetben dolgozó iráni, pakisztáni, kubai menekültek nem feltétlenül számolnak be arról mindenkinek, hogy ők nem munkavállalási tartózkodási engedéllyel vannak hazánkban, hanem menekültként. Ezért a külvilág felé sokan tűnnek menekültnek.

Jellemző, hogy kialakulnak diaszpóra-csoportok, de itt már nem elsősorban a menekülés köti össze a tagokat, hanem a közös nyelv és származás. Persze egy ilyen közösség kialakulását komolyan megnehezítheti, ha a származási országban konfliktus volt az ott élők között. Problémát jelenthet ez vallási szempontból a muszlim országokból érkező síita és szunnita irányzatok között, valamint például az Afganisztánból érkező pastuk és hazarák között is.

Elképzelhető tehát, hogy egy olyan menekült, aki anyagilag képes megállni a saját lábán, minél hamarabb megpróbál nem menekültnek látszani. Olyan életet kíván magának, hogy külföl-

15 Kivétel ez alól a hajléktalan-ellátás, ahol a Szociális Törvény módosításának köszönhetően elméletileg 2013 őszétől be kell fogadni a segítségre szorulókat.

diként, ám nem menekültként tűnjön fel a hétköznapiakban. Ez nem minden esetben jelenti azt, hogy integrálódni szeretne a magyar társadalomba, az életstratégiák itt is különbözőek lehetnek. Elképzelhető, hogy valaki már a státusz megszerzésekor idetartozónak érzi magát,<sup>16</sup> és minden igyekezetével azon van, hogy a külső szem vagy fül számára is annak tűnjék, eközben azonban nem feltétlenül a számára védelmet nyújtó ország vonzza, hanem egyszerűen csak a múltját szeretné lezárni. De az is előfordul, hogy valaki hazánkban szeretne jó afgán, pakisztáni, iráni vagy éppen szudáni lenni, mert otthon nem lehetett az.

Sajnos a menekültek többsége kevésbé módos. Bár a számuk nem lehet túlságosan magas, hiszen a korábban prezentált 18.900 kérelemhez képest 2013-ban mindössze 356 kérelmező esetében született pozitív döntés,<sup>17</sup> viszont nekik feltehetően a nagyobb részük szociálisan is rászoruló.

A tehetős és a szociálisan rászoruló menekültek megkülönböztetése csak részben alkalmas arra, hogy leírjuk a menekültlétet. Az teljesen egyértelműen közös valamennyi menekült esetében, hogy mind az integrációban, mind a múlt feldolgozásában segítségre szorulnak. Legfeljebb abból a szempontból lehet fontos ez a distinkció, hogy segítséget a magánszférában személyes kapcsolatok, magánpraxisban dolgozó pszichológusok és jogászok által sikerül elérniük, vagy az állami támogatások segítségével és civil szervezetek által.

Ugyancsak releváns megkülönböztetés a menekültek, az oltalmazottak és a befogadottak körének szétválasztása. A befogadottak nem részesülnek támogatásban, míg a menekültek és az oltalmazottak igen. A státusz megszerzése után két fontos különbség van a menekült és oltalmazott személyek helyzete között. Egyrészt a menekültekre vonatkozik a hároméves honosítási kedvezmény, míg az oltalmazottakra nem. Egy menekült személy három év folyamatos Magyarországon tartózkodás után, az egyéb feltételek meglétében kérheti a magyar állampolgárságot, míg az oltalmazottakra nem érvényes ez a kedvezmény.<sup>18</sup> Másrészt az oltalmazotti státusz öt évre szól. Azaz a BÁH öt évente felülvizsgálja, hogy fennáll-e még a nemzetközi védelem indoka, és ha nem, a státuszt visszavonja, az illető személyt pedig felszólítja a távozásra vagy végső esetben hazatoloncolja. Azt hiszem, jól átérezhető Damoklész kardjának a súlya ebben a helyzetben. Hogyan kezdjen valaki új életet, ha talán öt év múlva távozni kényszerül? Nem is olyan elméleti ez a veszély. A tava-

16 A Menedék Egyesületnek volt több olyan pakisztáni ügyfele, akik elmondták: ők már akkor magyarnak érezték magukat, mikor beadták itt a menekültkérelmüket. Persze ez az érzés felületesnek hathat, de jól mutatja, hogy az érzelmi kapcsolatra egy országgal nagyon sok embernek elemi igénye van, márpedig, amint valaki a menekültkérelmével jelzi, hogy elválik a hazájától, óhatatlanul szüksége lehet egy újra.

17 Ebből 173 személyt menekültként, míg 183 személyt oltalmazottként ismeretek el. BÁH statisztika, elérhető a szervezet honlapján.

18 Így rájuk az általános – 8 éves – kritérium érvényes.

lyi évben kezdték el felülvizsgálni az első lejáró státuszokat,<sup>19</sup> és egy afgán fiatalember esetében a BÁH már biztonságosnak látta Kabul városát. Noha A. N. nem ott született, hanem egy még mindig veszélyesnek számító tartományban,<sup>20</sup> de a hivatal szerint a belső védelmi alternatívát az illetőnek már ki lehet használnia és Kabulban kellene letelepednie. Civil szervezetektől kapott hatékony jogi segítségnyújtásnak köszönhetően döntött úgy a bíróság, hogy itt egyéb szempontok is mérlegelendők, nem csak a Kabulban kimutatható ártatlan halálos áldozatok száma. A helyzet azért visszás, mert – mint azt a védelem is kifejtette – nem várható el reálisan, hogy egy még mindig terrortámadásoknak kitett, túlsúlyolt és szörnyű szociális helyzetben lévő városban egy oda minden helyismeret nélkül megérkező személy biztonságos életet tudjon magának teremteni. A helyzetet csak súlyosbítja, hogy az etnikai konfliktus miatt szükséges volna a visszaküldött személynek valahová tartoznia, hogy biztonságban érezhesse magát. Emellett pedig volt olyan ügyfél, aki – bár szubjektíven – úgy festette le Kabult, hogy ha az ember ott kilép az utcára, átjárja a félelem, még akkor is, ha a tényleges terrortámadások célzottan a rendfenntartók ellen irányulnak. Mindenestre ez az eset jól példázza az oltalmazotti státusszal járó nehézségeket. Ugyanakkor persze nem vitatható, hogy ha valaki nem ismerhető el menekültként, akkor ez a státusz is életmentő lehet, ugyanis legalább öt biztonságos évet jelent.

Idén január 1-jével megváltozott a menekültek (és az oltalmazottak) támogatását szabályozó rendelet. Február 28-a után minden elismert menekültnek és oltalmazottnak lehetősége van megkötni az úgynevezett integrációs szerződést, amelyben a felek (a szerződő menekült/oltalmazott és a BÁH) rögzítik, hogy az adott személy melyik területi családsegítő központ segítségét fogja igénybe venni az integrációhoz. A családsegítő ennek érdekében gondozási tervet készít és beszámol az integráció előrehaladásáról a BÁH-nak. Ezért cserébe a BÁH integrációs támogatást fizet a szerződő menekültnek/oltalmazottnak, amelynek összege depresszív, félévente csökken és két év elteltével megszűnik.<sup>21</sup> Ennek célja nyilvánvalóan: a kezdeti nehézségek után arra ösztönzi a menekülteket és oltalmazottakat, hogy minél hamarabb saját lábra álljanak. Az elképzelés hiányossága, hogy nem tud mit kezdeni az idős, beteg, kvázi önellátásra képtelen emberekkel, továbbá azokkal, akik nem képesek fél év alatt munkát találni. Őket a magyar szociális ellátórendszerre hagyja, amely nem túl fényes perspektíva. Az integrációs szerződésre való átállás egyéb problémákat is felvet. Akik eddig – a korábbi rendszer alapján – azzal számoltak, hogy négy évig áll majd a

19 Az oltalmazotti státusz 2008 óta létezik.

20 Egyébként ott is csak körülbelül kétéves koráig élt, tehát gyakorlatilag semmiféle emléke nincsen a hazájáról. Egy iráni menekülttáborban nőtt fel.

21 Például egyedülálló személy esetében: 1. félév: 90 000 Ft/hó, 2. félév: 67 500 Ft/hó, 3. félév: 45 000 Ft/hó, 4. félév 22 500 Ft/hó.

rendelkezésükre a többféle jogcímen járó támogatás, most azzal szembesülnek, hogy amennyiben már két éve bármilyen segítségben is részesülnek a BÁH-tól, megszűnik a támogatásuk. Ez a helyzet jogbizonytalanságot teremt. A már folyamatban lévő támogatások ugyanis nem fognak kifutni, az integrációs szerződéssel ezek megszűnnek, és csak részben alakíthatóak át integrációs támogatássá.

Egy másik probléma, hogy a befogadó állomásokról kikerülő menekülteknek csak nagyon kis része rendelkezik érdemi magyar nyelvtudással. Elméletileg kötelező a részvétel az ottani nyelvórákon, ez azonban nem elégséges az érdemi magyartudás megszerzéséhez. A debreceni befogadó állomáson jelenleg például nincs szervezett nyelvoktatás. Ráadásul, ha van is tanfolyam, nincsen elég erős ösztönző építve a rendszerbe ahhoz, hogy ezeken mindig mindenki részt vegyen. A kiköltöző emberek tehát jobbra csak a saját nyelvükön tudnak kommunikálni, valamint rendszerint valamennyire angolul, mert ezt a nyelvet használják *lingua franca*-ként az útjuk során és az intézményekben egyaránt.

A magyar nyelvtudás hiánya komoly gondot jelent az albérlet- és munkakeresésben. A menekülteknek csak nagyon kis része annyira szerencsés, hogy bekerül valamilyen családoknak szóló lakhatási programba.<sup>22</sup> Szintén nagyon kevés azoknak a száma, akik a diaszpórán keresztül lakhatáshoz vagy munkához tudnak jutni. Nincs túl erős felszívó hatása a szomáliai vagy a pakisztáni diaszpórának. Ezek az emberek még nem túl régóta élnek Magyarországon, így nem nagyon vannak olyanok, akik sikeresek lennének, ezáltal munkát nyújtva a honfitársaiknak. Azzal azonban ebben az esetben is számolni kell, hogy – miként azt már említettük – a legtöbb kibocsájtó országgal kapcsolatban felmerülnek a már ott meglévő ellentétek. Ezek lehetnek vallási alapúak (pl. szunnita/síita muszlim), politikaiak (éppen melyik rezsim üldözte el) és törzsi, etnikai alapúak (pl. Afganisztánban a hazara/pastu ellentét).

Segítség híján marad az önálló albérlet- és munkakeresés – jó esetben már a befogadó állomáson eltölthető két hónap alatt, rossz esetben szívességi lakáshasználóként valamelyik honfitársnál, vagy hajléktalanként. A lakáskeresésben és a hivatali ügyek intézésében civil szervezetek is tudnak segíteni, a lakcímkártya megigénylésétől az iskolába/óvodába beíratás megszervezésén át a lakás bérbeadójával való megbeszélésekig. Az integrációs szerződés értelmében azonban ez március 1-től olyan állami feladat lett, amelyet a családsegítő központok látnak el.

Mindenképpen fontos a segítség a beilleszkedés folyamatában. Bármikor szükség lehet egy szociális munkásra, nemcsak az ügyintézési és életvezetési problémákban, hanem a kultúrsokkal

22 Tudtommal eddig a Református Menekültmisszió nyújtott ilyen szolgáltatást, a jövőben pedig a Baptista Szeretetszolgálat is vállal ilyen feladatokat.

való megküzdésben is, ez ugyanis legerősebben az önálló élet megkezdésével fog megjelenni. A hazájukból elmenekült és társadalmi struktúrájában jelentősen különböző országba került emberek egyrészt teljesen gyökértelessé válnak, ami önmagában is hatalmas lelki teher, másrészt elszenvedik annak a változásnak a megrázkódtatását, amin az európai társadalmak 100–150 év alatt mentek keresztül. Bár a legtöbb ember számára ésszel mindez felérhető, a szekuláris állam, a tekintély szerepének viszonylag alacsony foka, a női emancipáció és a politikai egyenlőség megannyi olyan tényező, amelyek lelki nehézségeit nem lehet túlbecsülni. Ezt sokszor harmadik traumaként élik meg a menekültek (a menekülés oka és az út szenvedései után); hogy ez kiből mit vált ki, azt nehéz megjósolni. Mindenesetre a deviancia ritkán fordul más ellen: ezek az emberek legtöbbször magukat emésztik. Azt muszáj leszögezni, hogy a menekültek által elkövetett bűncselekmények aránya alatta marad a hazai népesség hasonló mutatóinak.<sup>23</sup> Szerencsés esetben pedig a kulturális sokk nem devianciát vált ki, hanem elszántságot és belső motivációt.

Az ismertetett körülmények között nem egyszerű sem munkát, sem albrétet találni, e két alapfeltétel nélkül pedig nehezen kezdhető el az élet. A sikerig vezető út borzasztóan fásztó és megterhelő. Íme egy nehézségeket érzékeltetendő példa! Ha a nem magyar vagy nem európai uniós állampolgár érdeklődő a körülbelül 20 kiadó lakásból telefonos egyeztetés alapján egyet tud megnézni, nem biztos, hogy épp azt ki tudja venni. Afgán menekültekkel lakást keresve az a tapasztalat, hogy a lakástulajdonosok gyakran rákérdeznek az illető bőrszínére és munkahelyére. Problémaként szokott jelentkezni a nem magyar állampolgárság, gondolván arra, hogy a bérlő egy esetleges hátralékkal a nyakában fizetés nélkül távozik, valamint sokan fertőző betegségeket vizionálnak egy keletről érkezővel kapcsolatban, noha amennyiben az illető már legalább fél éve Magyarországon van, ez idő alatt több egészségügyi szűrésen is átesett. Sajnos a raciónalis érvek és cáfolatok ritkán találnak értő fülekre.

A munkával hasonló a helyzet, a látens rasszizmus is jelen van, de a közel tökéletes nyelvtudás szintén sok helyen elvárás, mindez pedig még erősebb szűrő. Szerencsére vannak olyan gyárak, raktárak, áruházak, ahol szeretnek menekülteket alkalmazni, mert az alacsony bért ők jobban megbecsülik, hiszen jóval kisebb esélyük van másik munkát találni. Még nagyobb öröm, hogy bizonyos multinacionális szolgáltató központok kimondottan szeretik az ilyen környezethez hozzászokott és több nyelven beszélő menekülteket.

Sokan nem tudnak végigmenni ezen az úton, még azok sem mindig, akikben már megszületett valamiféle ragaszkodás Ma-

23 Jól összefoglalja a kérdést: Nagy Boldizsár. A menekültek védelmének lehetséges indokairól. *Fundamentum* – Az emberi jogok folyóirata. Menekültügyek, 2013/2. 6. <http://fundamentum.hu/sites/default/files/13-2-01.pdf>



gyarországához. Az első közelgő tél sokakat kényszerít tőlünk nyugatabbra, ahol erősebb és kiterjedtebb a szociális háló, ahol több segítséget kap a beilleszkedni kívánó menekült.<sup>24</sup> Ugyanakkor ez veszélyeket is magában rejt, mivel a dublini rendelet alapján ők bármikor visszaküldhetőek Magyarországra, ahogyan az sokszor megtörténik. Ez pedig azzal jár, hogy a meglévő támogatásokat elveszítik, később pedig már nem köthetnek integrációs szerződést, ugyanis a külföldön töltött idő alatt nyilvánvalóan nem tudtak a BÁH-hal együttműködni, ami pedig feltétele a segítségnek. Így viszont egyenes út vezet a hajléktalanságba és a hajléktalanszállóra.

A kálvária akkor ér véget, ha a menekült három év folyamatos magyarországi életet (folyamatos bejelentett lakcím) követően benyújtja az állampolgársági kérelmét. Ennek több feltétele van: biztos megélhetés, biztos lakhatás és büntetlen előélet. Viszont ha sikeres a kérelem, akkor a menekült – jogi értelemben – megszűnik menekültnek lenni, s magyar állampolgárrá válik.

Noha a történet egy lehetséges szála itt véget ér, nem beszéltem a családdegyesítés okozta nehézségekről, a gyermekek iskoláiról, az okiratok (bizonyítványok, jogosítványok) elismertetése okozta problémákról, de nem tértem ki például arra a helyzetre sem, mikor valaki külföldi állampolgárként Magyarországon élve kér menekültstátuszt. Reményeim szerint e hiányokkal együtt is sikerült az olvasó elé tárnom egy olyan képet, amelyből megismerhetőek a menekültlét körvonalai.

24 Nem szeretném idealizálni a képet, nyilvánvalóan vannak kudarcos történetek tőlünk nyugatabbra is. Menekültből ugyanúgy, mint bárki másból, a legtöbb országban válhat hajléktalan a megfelelő támogató közeg (család, barátok, kapcsolati háló stb.) hiányában.